

1. O Antigo Réxime e a Ilustración

1. Características do Antigo Réxime

O **Antigo Réxime** é o sistema político, social e económico que dominou Europa entre os séculos XVI e XVIII, sendo a forma de goberno previa á chegada das revolucións burguesas. Caracterizouse por unha estrutura ríxida e baseada na tradición, que se apoiaba na forza da lei e da relixión para xustificar as súas desigualdades.

1.1. Aspectos Políticos: O Absolutismo Monárquico

A nivel político, o Antigo Réxime baseábase no **absolutismo monárquico**. O monarca concentraba a totalidade dos poderes do Estado (lexislativo, executivo e xudicial), e a súa autoridade non estaba suxeita a ningunha lei ou institución terreal. Esta doutrina, xustificada pola teoría do **dereito divino dos reis**, sostiña que o poder do monarca proviña directamente de Deus, polo que a súa vontade era a lei suprema. O exemplo máis emblemático deste sistema foi o rei Luís XIV de Francia, o chamado "Rei Sol", quen proclamou a famosa frase "L'État, c'est moi" (O Estado son eu).

Este modelo de goberno levou a unha forte **centralización do poder**. Os monarcas crearon unha burocracia cada vez máis profesional e dependente directamente da coroa, e un exército permanente, pagado e leal ao rei. Desta forma, buscaban limitar o poder tradicional da alta nobreza e das institucións locais (como os parlamentos ou as asembleas de estamentos), unificando as leis e a administración en todo o territorio para reforzar o seu control.

1.2. Aspectos Sociais: Unha Sociedade Estamental

A sociedade do Antigo Réxime era **estamental**, o que implicaba unha división en tres grandes estamentos: a nobreza, o clero e o Terceiro Estado. A pertenza a cada un deles viña determinada polo nacemento, e o ascenso social era practicamente imposible. Era unha estrutura inmovilista na que cada grupo tiña funcións, deberes e dereitos distintos, e xustificábase a través dunha mentalidade relixiosa e tradicional.

Os dous primeiros estamentos, a nobreza e o clero, gozaban de grandes **privilexios**. Estaban exentos do pago de impostos directos, tiñan leis propias e podían exercer cargos de gran poder e responsabilidade. A nobreza, ademais, posuía os dereitos de señorío sobre as terras e as persoas que as habitaban, mentres que o clero tiña un vasto patrimonio e o monopolio sobre a educación e a moral pública. O Terceiro Estado, pola contra, que constituía a inmensa maioría da poboación, carecía de privilexios e soportaba a totalidade das cargas fiscais e das obrigas laborais. Este estamento era extremadamente heteroxéneo, xa que incluía dende a **alta burguesía** (comerciantes e banqueiros que, malia a súa riqueza, non tiñan poder político) ata os artesáns urbanos e a gran masa de **campesiños** que vivían baixo un réxime de servidume ou de dependencia feudal.

1.3. Aspectos Económicos: Mercantilismo e Economía Agraria

A economía do Antigo Réxime era predominantemente **agraria**. O 80% da poboación vivía no campo e a agricultura era a principal fonte de riqueza. A produtividade era moi baixa debido ao atraso das técnicas (uso de ferramentas rudimentarias, rotación de cultivos, etc.) e á dependencia

das condicións climatolóxicas, o que xeraba frecuentes crises de subsistencia (coñecidas como crises de fame). A propiedade da terra estaba concentrada nas mans da nobreza e do clero, que vivían das rendas que lles pagaban os campesiños polos dereitos de explotación.

No ámbito comercial, a teoría económica dominante era o **mercantilismo**. Esta doutrina, que se desenvolveu a partir do século XVII, defendía que a riqueza dunha nación dependía da acumulación de metais preciosos (ouro e prata). Para logralo, os estados impulsaban as exportacións, controlaban o comercio exterior e restrinxían as importacións mediante altas tarifas aduaneiras. O obxectivo era lograr unha **balanza comercial favorable**. Ademais, as potencias europeas estableceron imperios coloniais que servían como fonte de materias primas e como mercados exclusivos para os produtos elaborados nas metrópoles.

2. A Ilustración: Ideas Centrais e Pensadores

A **Ilustración** foi un movemento intelectual e cultural que se desenvolveu en Europa, principalmente no século XVIII, coñecido como o "Século das Luces". Os seus pensadores, os ilustrados, criticaron os fundamentos do Antigo Réxime e propuxeron un novo modelo de sociedade baseado na **razón**, a **liberdade** e o **progreso**.

2.1. Racionalismo: A Razón como Guía

O **racionalismo** é o pilar fundamental da Ilustración. Os ilustrados defenderon a **razón** (a capacidade do ser humano para pensar de forma lóxica e crítica) como a única fonte de coñecemento válido, rexeitando calquera forma de prexuízo, superstición ou autoridade dogmática. Para eles, a razón era a ferramenta que permitiría ao ser humano liberarse da ignorancia e acadar a felicidade e o progreso. Esta corrente filosófica representou unha ruptura coa tradición e coa autoridade relixiosa que dominaran o pensamento durante séculos, poñendo ao ser humano no centro do universo.

2.2. Empirismo: Coñecemento a través da Experiencia

En liña co racionalismo, o **empirismo** sostiña que o coñecemento se adquiría a través da **experiencia** e da observación do mundo. Esta idea, herdada de pensadores como Francis Bacon e John Locke, impulsou o desenvolvemento do **método científico**, que se basea na experimentación e na verificación das hipóteses. Este enfoque levou a grandes avances en campos como a física, a química e a astronomía, afastando a ciencia das explicacións metafísicas ou relixiosas.

2.3. Liberalismo: Dereitos Individuais e Separación de Poderes

O **liberalismo**, como corrente de pensamento político e económico, xurdiu directamente da Ilustración. Defendía os **dereitos individuais** (á vida, á liberdade, á propiedade e á seguridade) como inalienables e universais. Ademais, avogaba pola **limitación do poder do Estado** para protexer eses dereitos, rexeitando a tiranía e o despotismo. Estas ideas sentaron as bases do Estado de Dereito, onde as leis garanten a liberdade do individuo e o goberno debe respectar a constitución.

2.4. Pensadores Clave da Ilustración

- **John Locke** (1632-1704), considerado o pai do liberalismo moderno, postulou que o poder dos gobernantes non era absoluto, senón que procedía dun contrato co pobo, quen tiña o dereito a rebelarse se o gobernante non respectaba os seus dereitos fundamentais. A súa obra *Dous tratados sobre o goberno civil* foi un dos textos fundacionais do pensamento liberal.
- **Montesquieu** (1689-1755), na súa obra *O espírito das leis*, propuxo a **separación de poderes** (lexislativo, executivo e xudicial) como o mellor método para garantir a liberdade e evitar a concentración de poder nunha soa persoa. Esta teoría tivo unha enorme influencia nas constitucións dos Estados Unidos e de Francia.
- **Rousseau** (1712-1778), autor de *O contrato social*, defendeu a **soberanía popular**, argumentando que o poder reside no pobo, que o delega nos seus representantes. A súa visión da "vontade xeral" influíu notablemente na Revolución Francesa.
- **Voltaire** (1694-1778), coñecido pola súa defensa da liberdade de pensamento e pola súa crítica á intolerancia relixiosa e á inxustiza da sociedade estamental, sendo un firme defensor da liberdade de expresión e da razón. Foi un dos intelectuais máis populares e influentes do seu tempo.

3. Críticas ao Antigo Réxime e Influencia Política

A Ilustración non se limitou a propor novas ideas, senón que tamén se dedicou a criticar de forma contundente os alicerces do Antigo Réxime.

3.1. Críticas á Sociedade Estamental

Os ilustrados denunciaron a **inxustiza e desigualdade** da sociedade estamental, na que os privilexios da nobreza e do clero non se baseaban no mérito ou na capacidade, senón unicamente no nacemento. Argumentaban que todos os seres humanos, en virtude da súa racionalidade compartida, eran iguais. Avogaron por unha sociedade na que todos os cidadáns fosen **iguais perante a lei** e tivesen os mesmos dereitos e oportunidades, sentando as bases para o principio da **meritocracia**, onde a posición social debería depender do talento e do esforzo individual, e non do berce.

3.2. Críticas ao Absolutismo

O absolutismo foi o principal obxectivo das críticas ilustradas. A teoría do **dereito divino dos reis** foi refutada pola idea do **contrato social**, que establecía que o poder dun gobernante derivaba do consentimento do pobo, e non de Deus. A defensa da **separación de poderes** de Montesquieu opoñíase directamente á concentración de poder do rei, ao propor que as funcións do goberno (lexislativa, executiva e xudicial) fosen exercidas por institucións diferentes e independentes. Deste xeito, cada poder serviría de contrapeso aos outros, evitando o abuso e a tiranía.

3.3. Influencia no Pensamento Político Moderno

A influencia da Ilustración non quedou no plano teórico, senón que foi o motor das grandes **revolucións liberais** que transformaron o mundo. As súas ideas están na base de documentos fundamentais do pensamento político moderno:

- **Revolución Americana (1776):** A Declaración de Independencia dos Estados Unidos, redactada por Thomas Jefferson, é un texto puramente ilustrado. Proclama que todos os homes son creados iguais e que teñen dereitos inalienables como a vida, a liberdade e a busca da felicidade, principios inspirados directamente en John Locke. A Constitución dos Estados Unidos, co seu sistema de contrapesos e a división de poderes, é a aplicación práctica da teoría de Montesquieu.
- **Revolución Francesa (1789):** O lema "Liberdade, Igualdade, Fraternidade" resume os ideais da Ilustración. A **Declaración dos Dereitos do Home e do Cidadán** de 1789 é un dos textos máis influentes da historia, recoñecendo a soberanía popular, a igualdade de todos os cidadáns perante a lei, e os dereitos á liberdade de pensamento e de expresión.

Estas revolucións non só derrubaron o Antigo Réxime, senón que tamén estableceron os fundamentos do **Estado liberal democrático** que define a maioría das nacións occidentais hoxe en día

4. Difusión das Ideas Ilustradas en Europa

A Ilustración non tería o seu impacto sen unha serie de mecanismos que permitiron que as súas ideas superasen as barreiras sociais e xeográficas. A burguesía, que carecía de poder político pero tiña poder económico, foi a principal promotora e receptora destas novas correntes.

4.1. A Enciclopedia: Un Compendio do Saber Ilustrado

A **Enciclopedia** foi a obra máis importante do movemento ilustrado. Editada por Denis Diderot e Jean le Rond d'Alembert, esta monumental obra de 35 volumes pretendía ser un **compendio do saber humano**, incluíndo artigos sobre ciencia, filosofía, política, relixión e as artes. O seu obxectivo era recompilar e difundir o coñecemento, combatendo a ignorancia e a superstición que, segundo os ilustrados, eran as principais causas do atraso e da miseria humana. Malia a censura e a oposición da Igrexa e do absolutismo, a Enciclopedia foi unha ferramenta crucial para a difusión dos ideais ilustrados entre as elites europeas.

4.2. Os Salóns: Espazos de Debate e Discusión

Os **salóns** foron lugares de encontro clave para a difusión das ideas. Eran espazos privados, xeralmente nas casas da alta burguesía e da aristocracia ilustrada de cidades como París, nos que se reunían intelectuais, artistas, filósofos e figuras públicas. Liderados por mulleres de influencia, como Madame de Pompadour ou Madame Geoffrin, estes salóns ofrecían un ambiente informal e libre, ideal para o debate e a discusión sobre os novos conceptos filosóficos e políticos, afastados do control da corte e das institucións oficiais.

4.3. A Prensa: Difusión de Novas Ideas

A aparición e o desenvolvemento da **prensa** (xornais e revistas) no século XVIII permitiu que as **novas ideas** circulasen de forma máis rápida e a un público máis amplo. A prensa foi un instrumento clave para a formación da opinión pública, xa que non só informaba sobre eventos, senón que tamén difundía ensaios, críticas e debates sobre política e sociedade, fomentando unha nova forma de pensar.

4.4. O Despotismo Ilustrado: Reformas desde o Poder Absoluto

Finalmente, unha das formas máis paradoxais de difusión da Ilustración foi o **Despotismo Ilustrado**. Algúns monarcas absolutos, como Carlos III en España , Catarina a Grande en Rusia ou Federico II en Prusia, adoptaron certas **reformas desde o poder absoluto** baseadas en ideas ilustradas. Impulsaron a educación pública, reformaron a xustiza, liberalizaron o comercio e fomentaron a ciencia, baixo o lema "todo para o pobo, pero sen o pobo". Con todo, estas reformas non buscaban cambiar a estrutura fundamental do Antigo Réxime, senón fortalecer o poder do monarca e a eficiencia do Estado. A pesar de que non eran democráticos, estes monarcas contribuíron, sen querelo, a sentar as bases para a posterior caída do seu propio sistema, ao introducir unha semente de cambio na sociedade.